

MÁSODIK PANEL

A NATO-tagságra való felkészülés, a szemléletformálás (90-es évek)¹¹

*A második panel közreműködői: Szenes Zoltán, Kiss Petra, Mécs Imre,
Berek Lajos, Hajós Dezső és Németh József Lajos*

Mécs Imre¹²

A magyar politikai gondolkodás és a NATO-tagság¹³

Köszönettel vettem a felkérést ennek a retrospektív előadásnak a megtartására. Úgy ítélem meg, hogy nagy szükség van ezekre a visszaemlékezésekre, mert időnként meg kell állni a rohanó világban és megpihenni, a megtett útra visszatekinteni. Így van ez az egyes emberek esetében épp úgy, mint az országéban.

11 Témagazda: prof. dr. Szenes Zoltán ny. vezérezredes, CSc, az MTA HB elnöke, tanszékvezető egyetemi tanár. Levezető elnök: Dr. Berek Lajos ny. ezredes, CSc.

12 Az Országgyűlés Honvédelmi Bizottságának volt elnöke.

13 A *30 év a hadtudomány szolgálatában* című szakmai-tudományos konferencián, 2013. november 28-án, a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen elhangzott előadás hanganyagának szerkesztett változata.

Most lesz az I. világháború kitörésének évfordulója. A magyar társadalom pedig a mai napig nem nézett szembe az I. világháborúval, amelyről a közgondolkodásban mindenféle tévhit kering. Nem néztünk szembe a Horthy-rendszerrel, a II. világháborúval (amely a tudósok szerint folytatása, „második fejezete” volt az elsőnek), a bolsevizmussal. De nem néztünk szembe a rendszerváltással sem. Azzal, hogy végre jogállamban élhetünk... Nagyon messzire visz ez. Igenis, szembe kell nézni, emlékezni kell és le kell vonni a tanulságokat. A saját hibájából tanul az okos ember, a bölcs.

Azért örülök meghívásnak, mert módot ad életünk egy fontos szakasza történéseinek: a rendszerváltással, a NATO-felvétellel összefüggő közös emlékek felidézésére.

Én 1956-ban voltam végzős egyetemista a Budapesti Műszaki Egyetemen. Én is – mint sokan mások – részt vettem a forradalomban; én is – mint sokan mások – elszenvedtem a forradalom leverését követő megtorlást. Ott van az én origóm: '56. És '56 jegyében tudtunk később a rendszerváltást akarók élére állni.

'56-ról a NATO jut eszébe, hiszen 1956 januárjában Eisenhower elnök meghirdette a *rab nemzetek évét* és bízta a rab nemzeteket, hogy próbáljanak szabadok lenni. És amikor két rabnemzet, a lengyel és a magyar megpróbálta, akkor ők elegánsan kihátráltak belőle... A magyarság akkor abban reménykedett és bízott, hogy a nyugat segíteni fog. Ma, politikus ésszel belátom, hogy e várakozás nem volt reális. De akkor tűnt fel először a NATO. Utána, a rendszerváltás előtti időszakban legnagyobb meglepetésemre Horn Gyula egy biztonságpolitikai értekezleten vetette fel Magyarország NATO-csatlakozásának lehetőségét. Ezzel nagy követ dobott a vízbe, terjedtek a hullámok, de elkezdtek az emberek gondolkodni. Az akkori demokratikus ellenzék – '56 szellemi örökségére támaszkodva – előkészítette a rendszerváltást s a kedvező nemzetközi, illetve szovjet belpolitikai helyzet nyomán sikerült a rendszerváltást végigcsinálni. Óriási dolog volt ez!

A rendszerváltás kapcsán a legfontosabb a bizalom kialakítása, a bizalmi helyzet megteremtése volt. Az előző rendszer a gyanakvásra és a bizalmatlanságra épült, hiszen a besúgás, a lehallgatás rendszeres volt. A mi hálósobánkban is volt lehallgató mikrofon és mi ennek ellenére nyíltak voltunk. De most nem erről akarok beszélni.

A régi rendszer józan, bölcs, akkor fölkerült vezetőinek a segítségével közösen, Deák Ferenchez méltó gondolatokkal sikerült megvalósítani a rendszerváltást, ami óriási érték volt. És ebben a hatalmas munkában volt néhány rendkívül fontos kérdés: a biztonság, a hadsereg, az akkor távolinak tűnő NATO-tagság kérdése.

A rendszerváltás sodrában, amikor Horn Gyula lett a külügyminiszter, Németh Miklós, a mindenért felelős és nagyon progresszív miniszterelnök, a magyarság óriási érdemeket szerzett. Az egész nyugati világ úgy könyvelte el, hogy a keleti térrésznek nemcsak a „legvidámabb barakkja” Magyarország, hanem a legbátrabb része. Jó volt akkor magyarnak lenni! Jó volt kimenni a Bundestagba, jó volt a sok elismerő szót hallani! Bár ma is így lenne, de akkor így volt!

Ebben a helyzetben megint felvetődött a NATO-tagság kérdése. Az amerikaiak „bedobták” a Partnerség a Békéért jelszavát, amelytől első pillanatban meghökkenünk és attól tartottunk, hogy nem vesznek komolyan bennünket... De kiderült, hogy ez a partnerség nem volt valamiféle „gittegylet” és rájöttünk, hogy a NATO alapvető taktikájának és stratégiájának a vetülete volt.

A NATO-t addig katonai, védelmi szervezetként kezeltük és kiderült, hogy sokkal több annál: kapcsolatokat létrehozó, eseményeket elemző, az emberek bizalmát felkeltő szervezet. Gondoljuk meg, hogy annak idején a franciák és a németek hogyan gyűlöltek egymást – és ma a franciák és a németek a NATO-n belül egymás mellett ülnek, egy francia vezérkari tiszt egyszerűen áttelefonál német kollégájának és megkérdezi azt, amiért egykor kémeik tucatját küldték a másik országba... Tehát egy bizalmi légkör alakulhatott ki a NATO segítségével.

Egy másik fontos élményem, felismerésem az volt, hogy a NATO-nak rendkívül kifinomult módszerei, intézményei vannak a problémák feltárására és kezelésére. És ezek majdhogynem értékesebbek, mint az 5. paragrafus,¹⁴ vagy értékesebbek, mint a katonai együttműködés. E kijelentésért, ami civil mérnökként fogalmazódott meg bennem, megkövetem a katonákat. De a békepartnerségben¹⁵ ez az erő nyilvánult meg. És hamar rájöttünk arra, hogy az nem üres keret, hanem olyan kezdeményezés, amit érdemes kihasználni.

Nagyon sok probléma volt például a romániai rendszerrel, a Ceaușescu-rendszer végnapjaival, amikor konvojokat küldtünk Romániába segítségül. És utána a Pfp-tanácsban egymás mellett ültünk és a katonák barátkoztak egymással! A romániai válság időszakában a magyar vezérkari főnök áttelefonált román kollégájának és megnyugtatták egymást: ne féljete, segítünk, információkat adunk. Tehát a katonai szféra elkezdte segíteni a nagy átalakulásokat és a demokratikus átmenetet. Nagyon fontos dolog volt ez!

Utána a kerekasztal-tárgyalások eredményre vezettek, a demokratikus ellenzék bevonult a parlamentbe, különböző pártállású tagjai bekerültek a honvédelmi bizottságba, a nemzetbiztonsági bizottságba, hogy képviseljék a rendszerváltás érdekeit. Én személy szerint így kerültem kapcsolatba a honvédelmi szférával. Én valamikor az egyetemen komoly honvédelmi felkészítésben részesültem, hála a Műegyetem egykori katonai parancsnokának, akivel aztán együtt ültem a börtönben...

A honvédelmi bizottságban végzett munkám során egyre jobb benyomásokat szereztem a katonákról, akikről kiderült, hogy igen sok értelmes ember van közöttük; olyanok, akikkel érdemes beszélgetni és meghallgatni őket – tehát bizalommal viseltetni irántuk. Visszatekintve, úgy ítélem meg, hogy mérnöki szocializációm, észjárásom sok tekintetben rokon a katonákéval, akik szintén nem szeretik a sok beszédet, olyasmit követelnek, amit meg is lehet csinálni, és ami a legfontosabb: hogy a mérnökökhöz hasonlóan felelősségre vonhatók hibás döntéseikért.

Megindult tehát ez a kölcsönös bizalmon alapuló érintkezés és kiderült, hogy a katonák is örülnek annak, hogy demokráciában élhetnek, amelynek alapjait ők hajlandók a maguk eszközeivel támogatni.

Közben az események felgyorsultak: az I. világháború eredményeképpen létrejött összes gyűjtőállam széthullott. Így Jugoszlávia is, amely pedig évtizedeken át

14 A NATO-tagállamok biztonsága legfőbb garanciáját a Washingtoni Szerződés kollektív védelemről rendelkező 5. cikkelye jelentette. (A szerk.)

15 A Békepartnerség (Partnership for Peace – Pfp) a NATO és az azzal partneri viszonyt kialakító 23, részint az egykori Varsói Szerződéshez tartozó más állam 1994-ben kialakított együttműködési programja. (A szerk.)

példakép volt számunkra. Azonos nyelvű, bár más írásjeleket használó, más vallást követő, korábban egy államalakulatban élő népek fordultak szembe hihetetlen gyűlölettel egymással. Déli határainkon polgárháború kezdődött.

Rengeteg megkeresés jutott el a Honvédelmi Minisztériumhoz a határok közelében élő emberektől, akik azt kérték, hogy a HM gondoskodjon védelmükről. Amikor egy lokátorállomást telepítettek az egyik délvidéki gazda telkére, a tulajdonos nem kért pénzt, mert fontosabbnak vélte biztonságá garantálását, mint a pénzbeli ellenszolgáltatást.

Ebben a háborúban már az igazságszító oldalán, az igazságszító szerepkörében vehettünk részt a NATO oldalán. És közben a bizalom kezdett erősödni. Rájöttünk arra, hogy a katonai szövetség erőteljesen a bizalomépítésre épül, amire a magyar társadalomban nagy szükség volt.

A következő ciklusban a Szabad Demokraták Szövetsége, amely egyik motorja volt a rendszerváltásnak, egyúttal a talán legradikálisabb politikai alakulat volt, koalícióra lépett a régi állampárt utódpartjának tartott, de valójában megújult Magyar Szocialista Párttal. Ezt óriási viták előzték meg, hiszen vezetőink úgy vélték, hogy egy 52%-os támogatottságú párt mellé indokolatlan beülnie egy 17–18%-os pártnak. De olyan nagy volt a belső és nemzetközi nyomás, hogy nem lehetett kitérni a kihívás elől.

A Pfp után a NATO-felvételre való felkészülés került napirendre, amit a honvédség akkori vezetői, többek között Végh Ferenc vezérkari főnök, fontos feladatuknak tekintettek. Ez annál is inkább fontos volt, mert a NATO nemcsak katonai, hanem társadalmi, politikai képződmény is, amit a felkészülésnél tekintetbe kellett venni.

A tagfelvételt – másfelől – a parlamentnek is meg kellett szavaznia. Ennek előkészítésében fontos szerep hárult a Honvédelmi Bizottságra, amelynek akkor már elnöke voltam. Ebben az időszakban sorra hívtuk meg a külföldi nagyköveteket, hogy tartsanak előadásokat a bizottság tagjai előtt. Ekkor megkeresett Kovács László és az Egyesült Államokbeli magyar nagykövet azzal, hogy az amerikai szenátusnak is ratifikálnia kell a magyar NATO-felvételt. Javasolták tehát, hogy az ingadozó amerikai szenátoroknak írjak levelet. Ennek nyomán 31 szenátornak írtam ugyanazt. Végül is megszületett az ottani kétharmad! Részt vehettem a NATO több brüsszeli rendezvényén és örömmel tapasztalhattam, hogy Magyarország a NATO elismert és elfogadott tagja lett.

Az új politikai helyzetben, amikor már nem volt kivel szemben védekezni, mert körülöttünk már mindenki vagy a NATO-nak, vagy a Pfp-nek volt a tagja, a hadseregre teljesen új feladatok vártak.

Összegzésképpen: igen fontosnak tartom, hogy 1994-et követően vált lehetővé először Magyarországon, hogy a választópolgárok a nekik nem tetsző kormányoktól békésen, választások útján szabaduljanak meg – csak úgy, mint más demokratikus országokban. Minden helyzetben létre kell jönnie a bizalomnak, mert annak hiányában nem lehet hatékonyan együttműködni. A honvédségnek, amely maga is összemzeti intézmény, mindig a nemzeti érdeket kell képviselnie.